

УДК 246.6.001.32(045)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.19>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ У ПРАКТИЧНОМУ РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ

Олег Соколовський

*Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра філософії та політології
вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, м. Житомир, Україна*

У статті здійснено комплексний аналіз методологічних засад дослідження релігійної ситуації в межах сучасного релігієзнавства, з акцентом на застосування міждисциплінарних підходів. Встановлено, що головним методологічним інструментом виступає моделювання як форма репрезентації складних соціокультурних систем, до яких належать релігійні спільноти та конфесійні утворення. Особлива увага приділяється концептуалізації моделі релігійної ситуації як системного об'єкта, що водночас підлягає дослідженню, прогнозуванню та управлінню. Розкривається потенціал використання системних моделей у вивченні релігійних процесів, що відзначаються високим ступенем динамізму, самоорганізації та адаптивності. Визначено, що в межах синергетичної парадигми, яка передбачає вивчення нелінійних, відкритих та самоорганізованих систем, релігійна ситуація розглядається як така, що функціонує в режимі внутрішньої еволюції, де зовнішнє втручання може бути ефективним лише за умов врахування внутрішніх тенденцій розвитку. Використання положень теорії хаосу та нелінійної динаміки дає змогу осмислити релігійний простір як систему з непередбачуваними варіантами, де невеликі впливи можуть викликати суттєві зміни структури. У зв'язку з цим пропонується модель тактовного управління релігійними процесами, що полягає у створенні сприятливих умов для самореалізації внутрішньої логіки релігійного розвитку, замість нав'язування зовнішніх схем і стандартів. Особливу увагу приділено ін-конфесійному та аут-конфесійному рівням як структурним складовим релігійної ситуації, що підлягають як емпіричному дослідженню, так і прогнозуванню. Застосування комп'ютерного моделювання, хоча й має свої обмеження, розглядається як інструмент аналітичної обробки емпіричних даних у поєднанні з якісними методами релігієзнавчого аналізу. Стратегічною основою для розбудови системи прогнозування релігійної ситуації визначено необхідність науково-практичної співпраці з органами державного управління у сфері релігії, які відповідають за формування та реалізацію релігійної політики на національному рівні.

Ключові слова: методика наукових досліджень, методи навчання, філософські дисципліни, релігієзнавство, релігійний процес, прогнозування.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми прогнозування релігійної ситуації в Україні обумовлена потребою у формуванні обґрунтованої теоретико-методологічної основи для аналізу трансформаційних процесів у релігійній сфері. Ці процеси викликані як внутрішньополітичними та соціальними кризами, так і впливом глобалізаційних тенденцій, що суттєво впливають на конфігурацію релігійної ідентичності та взаємовідносини між сакральною і світською площинами буття. В умовах підвищеної інституційної динаміки релігійних організацій, зокрема в середовищі українського православ'я, виникає необхідність у розробці концептуальних підходів та аналітичних інструментів для адекватної оцінки змін, що відбуваються.

Сучасний релігієзнавчий дискурс актуалізує запити на новітні дослідницькі парадигми, включно з аналізом процесів секуляризації, десекуляризації та постсекулярності. Це вимагає використання інтегративного міждисциплінарного підходу, який поєднує філо-

софські, соціологічні, культурологічні, правознавчі та управлінські методи задля комплексного осмислення релігійної динаміки. До найефективніших інструментів належать методи прогностичного аналізу, моделювання соціорелігійних процесів, сценарне проектування, сегментація релігійного поля, а також систематичний соціологічний моніторинг.

Особливу увагу приділено релігієзнавчій експертизі, яка розглядається як механізм концептуального, нормативного та аксіологічного забезпечення державно-конфесійної взаємодії. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати емпіричні зміни у релігійній сфері, а й інтерпретувати їх у межах загальніших концептів суспільного розвитку, зокрема телеологічних моделей.

Мета дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні теоретичних і методологічних засад прогнозування трансформацій у релігійній ситуації, аналізі застосування відповідного інструментарію до емпіричних даних, а також оцінці його прикладного потенціалу для розробки ефективної державної релігійної політики.

Виклад основного матеріалу. Прогностична діяльність у межах релігієзнавчих досліджень здійснюється на основі застосування певного методологічного арсеналу, який охоплює комплекс процедур збору, систематизації та інтерпретації емпіричних даних з метою побудови науково обґрунтованих прогнозів трансформації релігійної сфери. У практичному релігієзнавстві найбільш поширеними є метод колективної генерації ідей, порівняльно-аналітичний, експертної оцінки, «Дельфі», сценарний, екстраполяції, моделювання тощо.

Метод колективної генерації ідей або метод «мозкової атаки», репрезентує синергетичний евристичний інструмент, що ґрунтується на інтерактивній взаємодії фахівців-релігієзнавців з метою генерування гіпотетичних моделей майбутнього стану релігійного поля. Метод передбачає активізацію когнітивного потенціалу учасників через вільне продукування ідей без негайної критичної оцінки [1]. З погляду релігієзнавчої епістемології, цей підхід дозволяє не лише артикулювати нові концепти щодо трансформації сакрального у контексті модерну й постмодерну, але й виявити латентні вектори розвитку конфесійного плюралізму, динаміки секуляризації, процесів десакралізації або, навпаки, ревіталізації релігії. Метод актуалізує поняття «релігійна свідомість», «ціннісна орієнтація», «релігійна комунікація», виступаючи інструментом якісного концептуального аналізу майбутніх сценаріїв релігійної еволюції.

Порівняльно-аналітичний метод інституціоналізований у рамках порівняльного релігієзнавства, передбачає компаративний аналіз структурно-функціональних та феноменологічних характеристик різних релігійних традицій і конфесій [2]. Методологічною основою є концепт поліконфесійності, а також категорії «релігійна система», «культурна трансмісія», «інституційна релігія» тощо. Порівняльно-аналітичний підхід дозволяє виявити закономірності інституціонального розвитку релігії, зміну її сотеріологічних, есхатологічних і космологічних моделей у межах соціокультурних формацій. У межах прогнозування цей метод уможливорює ідентифікацію загальних тенденцій трансформації релігійної свідомості, інтеррелігізму, а також процесів релігійного синкретизму в умовах глобалізаційних викликів.

Експертна оцінка у релігієзнавстві є методологічною процедурою, що передбачає залучення висококваліфікованих фахівців до рефлексивного осмислення динаміки релігійної сфери. У межах цієї методики розрізняють індивідуальні експертні передбачення, анкетне опитування та колективну експертизу. Даний метод базується на принципах інтерсуб'єктивності, герменевтичної інтерпретації та кумуляції фахових суджень [3]. Він особливо ефективний у дослідженні питань, пов'язаних із динамікою релігійної демографії,

актуалізацією неорелігій, трансформацією догматичних систем, інтерпретацій сакрального тексту (екзегеза), а також зі змінами у сфері релігійної соціалізації та ідентичності. Цей метод забезпечує побудову прогностичної моделі, верифікованої через консенсус експертної думки.

Метод «Дельфі» є варіантом експертного прогнозування, який спирається на поетапне, анонімне й повторюване опитування групи експертів із наступною статистичною обробкою відповідей. Його структура базується на принципах анонімності (виключення міжособистісного впливу), контролю зворотного зв'язку (рефлексія результатів попереднього етапу) і статистичного агрегування суджень [4]. У релігієзнавчій парадигмі цей метод дозволяє досягти релевантного прогнозу щодо трансформації таких параметрів, як релігійна толерантність, міжконфесійний діалог, інституціональні форми релігії, секулярні тенденції в освітньому, медійному та політичному дискурсах. Метод придатний до вивчення конфліктогенних аспектів релігійного плюралізму, прогнозування тенденцій до консервативної реставрації чи модернізації догматико-канонічних практик, а також виявлення меж впливу релігійного фактору на національну безпеку та громадянське суспільство.

Сценарний метод, запозичений із соціальної футурології, є підходом, який ґрунтується на побудові альтернативних траєкторій розвитку релігійної ситуації на основі логічно узгоджених гіпотетичних моделей. У межах релігієзнавчої методології він виявляє себе як ефективний інструмент для аналізу складних феноменів, таких як релігійна еволюція, сакралізація політики, глобальний релігійний ландшафт, аксіологічні зміни в межах релігійної ментальності. Метод дозволяє моделювати можливі сценарії розвитку релігії як культурного феномену у контексті постсекулярного суспільства, секуляризаційного зсуву або релігійного ренесансу. Він передбачає врахування зовнішніх (економічних, політичних, технологічних) і внутрішніх (догматичних, інституційних, ритуальних) чинників, що впливають на релігійну динаміку [5].

Метод історичної аналогії посідає вагоме місце серед прогностичних інструментів, що застосовуються в релігієзнавстві. Його епістемологічна цінність полягає у використанні історіософського підходу до реконструкції та інтерпретації закономірностей функціонування релігійних систем на основі подій і процесів, які мали місце в минулому. Згідно з концептуальними засадами історіософії релігії, релігія є феноменом, що розвивається в історичному часі, зберігаючи водночас інваріантні структурні елементи, таких як віровчення, культову практику, сакральну символіку, типологію священного тощо. У цьому контексті метод історичної аналогії дозволяє здійснити ретроспективний аналіз соціально-релігійних процесів з метою виявлення повторюваних структурних патернів, які можуть бути релевантними для прогнозування [6].

Такий підхід ґрунтується на припущенні про існування універсальних закономірностей розвитку релігійних систем у порівнянних історичних або соціокультурних умовах. Водночас він передбачає критичне врахування історичної контекстуальності адже будь-яка аналогія має обмежену прогностичну цінність, якщо не враховано специфіку сучасного соціуму, зокрема його аксіологічні трансформації, технологічну динаміку, комунікаційні зміни та політичну мобільність. Застосування цього методу базується на «зборі фактів про минуле релігії, описанні й аналізі їх, з'ясуванні особливостей функціонування релігійних феноменів в конкретних умовах суспільного буття» [7, с. 38]. Відповідно, історична аналогія не є простою ретроспективною інтерпретацією, вона передбачає концептуальну реконструкцію «траєкторій релігійної еволюції» у різних умовах соціальної динаміки.

Історичність релігії означає не лише змінність у часі, а й спадковість. Вона включає вірування, обрядові комплекси, інституційні форми релігій передаються між поколіннями,

зберігаючи глибинні архетипи й онтологічні засади, попри зовнішню адаптацію до нових соціокультурних викликів. Це відповідає концепту «діахронічного аналізу релігії», в межах якого простежується еволюція релігійних структур упродовж історичних епох.

Метод екстраполяції полягає у проектуванні на майбутні тенденції, виявлених у минулому та сучасному. У контексті релігієзнавства, екстраполяція застосовується для побудови моделей динаміки секуляризації, релігійної мобілізації, трансформації конфесійного ландшафту, зокрема з урахуванням демографічних, урбанізаційних, етнокультурних і освітніх змін [8, с. 93]. Його застосування актуалізується при дослідженні процесів конфесіоналізації, еволюції світоглядних парадигм і типів релігійної свідомості. Проте, як зазначається у релігієзнавчій методології, ефективність екстраполяції обмежується часовими рамками із просуванням у глибину майбутнього вірогідність збереження тенденції зменшується. Це пов'язано з тим, що майбутнє не є механічним продовженням теперішнього, а формується під впливом нових, нерідко непередбачуваних факторів [9].

Інтерполяція, у свою чергу, дозволяє здійснювати реконструкцію найближчих майбутніх станів релігійної сфери, базуючись на даних про минуле та віддалене майбутнє. Цей метод особливо цінний у випадках, коли прогнозується проміжна стадія соціорелігійного процесу наприклад, зміна релігійної ідентичності в перехідних суспільствах або характер релігійного відродження після етапу глибокої секуляризації [9].

Опитування, особливо у формі соціологічного анкетування та глибинного інтерв'ю, є важливим емпіричним методом дослідження релігійної свідомості, релігійної поведінки, рівня релігійної самоідентифікації, ступеня релігійної толерантності, а також ставлення до інституційної релігії. У межах прогнозування цей метод забезпечує збір релевантних емпіричних даних, що дозволяють формувати базу для застосування інших прогнозних підходів, насамперед методу «Дельфі» та сценарного моделювання.

Метод моделювання як інструмент пізнання в релігієзнавстві ґрунтується на побудові репрезентативних систем, які відображають основні характеристики, структуру та динаміку релігійних феноменів. У філософсько-епістемологічному сенсі модель виконує функцію когнітивного замітника досліджуваного об'єкта, дозволяючи аналізувати його властивості та виявляти закономірності функціонування в умовах, де застосування емпіричного експерименту є обмеженим або неможливим.

Виходячи з цього, у межах дослідження релігії як складної, еволюціонуючої соціокультурної системи, метод моделювання виступає ефективним засобом реконструкції потенційних сценаріїв релігійної динаміки, взаємодії релігії з іншими підсистемами соціуму (політичною, економічною, правовою, інформаційною) та формування прогностичних оцінок майбутніх трансформацій у конфесійному, світоглядному й інституційному вимірах [10].

У рамках нашого дослідження пропонується застосування моделі концептуальної матриці релігійної ситуації, яка має евристичну цінність як інструмент структурно-аналітичного опису, систематизації й прогнозування релігійного середовища. Така матриця відображає багатоаспектний характер релігії як феномену, її інституційну структуру, ціннісні установки, типологію релігійної свідомості, рівень сакральної легітимації соціального порядку, а також міру включеності в комунікативний простір сучасного інформаційного суспільства.

Слід наголосити, що у сфері соціогуманітарного пізнання моделювання зазвичай не має на меті математичної точності на відміну від природничих наук. Як слушно зазначають теоретики соціального моделювання, для таких нелінійних, самоорганізованих і адаптивних систем, якою є релігія, застосування жорстких, формалізованих моделей часто є методологічно хибним [11]. Замість цього пропонується моделювання як рефлексивна кон-

струкція, здатна виявити структурні протиріччя, потенціали розвитку, приховані чинники змін і межі адаптації.

Особливого значення набуває комп'ютерне моделювання, що стало органічною частиною епохи становлення інформаційного суспільства. Незважаючи на технологічний прогрес, такі моделі мають істотні обмеження, коли йдеться про прогнозування трансформацій ціннісно-світоглядного характеру. Їхній алгоритмічний характер часто позбавлений здатності до інтуїтивного узагальнення, аксіологічної інтерпретації та врахування екзистенційного виміру релігійного досвіду, який не піддається формалізації. Як зауважують дослідники моделювання є «єдиною технологією прогнозування з інтелектуальною репутацією», однак без належного теоретичного підґрунтя будь-який прогноз залишається «пострілом у темряву» [12].

З іншого боку, як підкреслює В. Пфафф, у сучасному прогнозуванні моделей соціальної трансформації нерідко домінують парадигми минулого, що проєктуються на майбутнє, попри відсутність чітко визначеного горизонту прогнозування (часової межі, в межах якої прогноз зберігає свою релевантність і точність) [13]. Така ситуація особливо актуальна в релігієзнавчих дослідженнях, де майбутнє релігії формується у взаємодії з численними соціальними, політичними та духовними чинниками, котрі не завжди мають лінійну причинно-наслідкову структуру.

З огляду на зазначене, метод моделювання в релігієзнавстві доцільно застосовувати як структурно-аналітичний і концептуально-сценарний підхід, що дозволяє уявити релігію як функціонуючу універсалью, яка трансформується залежно від типу соціальної організації, інформаційного середовища та онтологічних запитів людини.

У межах сучасного наукового дискурсу особливого значення набуває використання міждисциплінарних методологій, зокрема теорії хаосу та синергетики, у вивченні релігії як складної соціокультурної системи. У релігієзнавчому аналізі це відкриває можливості для опанування динаміки релігійних процесів як таких, що мають нелінійний, стохастичний і самоорганізуючий характер.

Теорія хаосу, сформована в межах нелінійної динаміки, передбачає дослідження систем, що чутливі до початкових умов, демонструють ефект детермінованої непередбачуваності і мають тенденцію до виникнення структурної впорядкованості через флуктуації [14]. У випадку релігійної ситуації, що функціонує в умовах постійної соціальної турбулентності (поліконфесійність, секуляризація, глобалізація, конфлікти ідентичностей), така парадигма дає змогу уникнути редукціонізму й надмірної спрощеності.

Згідно з синергетичною логікою, релігійні системи слід розглядати як відкриті нелінійні системи, що знаходяться у стані динамічної рівноваги, здатні до самоорганізації через механізми автопоезису (внутрішньої саморепродукції) та морфогенезу (створення нових структур). Це означає, що релігійна система не є об'єктом пасивного впливу, а радше суб'єктом власного розвитку, чий еволюційний шлях визначається внутрішніми закономірностями, а не лише зовнішніми інтервенціями.

Такий підхід відкидає інженерну модель управління релігійними процесами, натомість пропонує модус співуправління, де функція суб'єкта полягає у створенні оптимального середовища для реалізації внутрішніх тенденцій релігійної системи. Це співзвучно із принципом неконфліктного емерджентного розвитку, коли трансформації виникають не шляхом зовнішнього нав'язування, а внаслідок активації потенцій, уже наявних у структурі системи.

З огляду на це, завдання прогнозування майбутнього релігійних процесів вимагає дотримання чіткої методики, яка має містити ідентифікацію латентних атракторів розвитку

(прихованих тенденцій або вузлів концентрації впливу в релігійній системі, що можуть визначити траєкторію її подальшої еволюції), аналіз флуктуацій (коливань, девіацій або кризових точок, які можуть слугувати подразниками для самоорганізаційних змін), виявлення синергетичних ефектів (явищ нелінійного зростання, коли незначні зміни спричиняють значущі наслідки в загальній структурі системи), прогнозування сценаріїв еволюції релігійної ситуації на основі потенційної множинності варіантів, що є характерною ознакою хаотичних систем.

Із релігієзнавчої точки зору, метод теорії хаосу дозволяє побачити онтологічну автономність релігії як суспільного феномену, який не зводиться до вторинного відображення політичних чи економічних процесів. Навпаки, релігійне поле може ініціювати нові соціальні парадигми, виступати джерелом порядку в умовах загального хаосу. Таким чином, методологія хаосу в межах синергетичної парадигми надає аналітичного інструментарію для глибшого розуміння природи релігійної динаміки, забезпечує гнучкість прогнозування та підвищує адекватність управлінських рішень у сфері державно-конфесійної політики, міжконфесійної взаємодії та внутрішньоконфесійних трансформацій.

У межах прикладного релігієзнавства важливою методологічною передумовою для здійснення ефективного прогнозування релігійних процесів є виокремлення ключових рівнів функціонування релігійної ситуації. До таких рівнів належать ін-конфесійний рівень як сукупність внутрішньоконфесійних взаємозв'язків і механізмів саморегуляції в межах окремої релігійної організації й аут-конфесійний рівень як система зовнішніх взаємодій релігійної організації з іншими конфесіями, державними інституціями та суспільством загалом.

Ін-конфесійний рівень охоплює аспекти внутрішньої релігійної політики конфесій, зокрема конфесійну ідентичність і внутрішню ієрархію; богословські та канонічні відмінності між гілками однієї традиції, практики адміністрування, розв'язання конфліктів, кадрову політику, реакції на виклики секуляризації, глобалізації, цифровізації духовного простору. У цьому контексті об'єктом дослідження виступає інституційна адаптивність та суб'єктна мобільність релігійних структур у межах єдиної конфесійної традиції, з урахуванням локальних контекстів (етнічного, мовного, регіонального чинника тощо).

Аут-конфесійний рівень розглядається як поле міжконфесійних і державно-релігійних відносин, що формується внаслідок конкурентної взаємодії між релігійними організаціями в публічному просторі, процесів легітимації релігійних інститутів з боку держави, участі церков у суспільному діалозі, зокрема в питаннях моралі, соціальної справедливості, національної ідентичності. Цей рівень детермінується як системною взаємозалежністю релігії з політичними та соціальними підсистемами, так і логікою міжконфесійної комунікації, яка може набувати як кооперативного (єкуменічного), так і конфліктного характеру.

Взаємозв'язок між ін- та аут-конфесійними рівнями проявляється в індукованості релігійної динаміки, коли внутрішні конфесійні трансформації (розколи, модернізаційні реформи, харизматичне лідерство) можуть впливати на зовнішні конфігурації взаємодії релігії з іншими соціальними структурами, і навпаки політичні або соціокультурні конфлікти можуть ініціювати структурні зміни в межах самих релігійних спільнот.

Для ефективного прогнозування тенденцій на кожному з рівнів актуальною є науково-практична співпраця з інституціями, що реалізують державно-релігійну політику. Зокрема, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, як орган виконавчої влади, відповідальний за формування цілісної політики у сфері релігійних відносин, виступає ключовим партнером у зборі емпіричних даних, аналізі конфліктогенних зон, формуванні превентивних управлінських сценаріїв.

Окреслена диференціація дозволяє розглядати ін-конфесійні впливи та аут-конфесійні відносини не лише як структурні компоненти релігійної ситуації, а й як самостійні об'єкти наукового дослідження через політологічні, соціологічні, богословські інструменти, прогнозування із використанням методів сценарного аналізу, соціального моделювання та експертного моніторингу та управління у межах стратегічної релігійної політики, конфесійного консультування, релігійної медіації та превенції конфліктів. Таким чином, бінарна структура релігійної ситуації в системі координат «ін – аут» є методологічно доцільною як для аналітичної рефлексії, так і для формування практичних заходів у сфері державно-конфесійного управління та релігійного прогнозування.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що сучасне релігієзнавство, як міждисциплінарна галузь гуманітарного знання, вимагає інтеграції класичних і новітніх методологічних підходів для глибшого осмислення динаміки релігійної ситуації. Застосування методу моделювання у релігієзнавчих дослідженнях відкриває можливості для побудови концептуальних матриць, здатних слугувати аналітичними інструментами при вивченні, прогнозуванні та управлінні релігійними процесами. Однак ефективність цього підходу зумовлена врахуванням складності й еволюційного характеру релігії як соціокультурного феномену. Визначальне значення має впровадження синергетичної парадигми, яка розглядає релігійні системи як такі, що функціонують за принципами самоорганізації, з притаманними їм внутрішніми законами розвитку. Це, у свою чергу, вимагає відмови від адміністративних схем управління та орієнтації на формування умов, які стимулюють прояв власних тенденцій розвитку релігійного середовища. Отже, релігійна ситуація як об'єкт дослідження постає в межах багатокомпонентної системи, що потребує одночасного використання кількох методологічних підходів, від системного аналізу до методів прогнозування. Такий комплексний підхід забезпечує більш цілісне й об'єктивне розуміння процесів, що відбуваються у релігійній сфері, дозволяючи виробляти практично значущі управлінські та наукові рішення.

Список використаної літератури

1. Nisula A.-M., Blomqvist K. Understanding and Fostering Collective Ideation: An Improvisation-Based Method. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/332066085_Understanding_and_Fostering_Collective_Ideation_An_Improvisation-Based_Method
2. Qualitative comparative analysis. (QCA). Retrieved from <https://erc.undp.org/methods-center/methods/data-analysis-approaches-methods/qualitative-comparative-analysis>
3. Velychko O., Gordiyenko T. Methodologies of expert's competence evaluation and group expert evaluation. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/275770891_Methodologies_of_expert%27s_competence_evaluation_and_group_expert_evaluation
4. Rowe G. The Delphi technique as a forecasting tool: issues and analysis. *International Journal of Forecasting*. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169207099000187> (дата звернення: 20.04.2025).
5. Шеліхов С. В., Масальська О. О. Сценарний аналіз як методологічна основа керування інцидентами інформаційної безпеки. 7 Всеукраїнська конференція «ІТБтаЗ» (м. Дніпропетровськ, 26 берез. 2015 р.) : зб. наук. пр. / Нац. гірн. ун-т, ТОВ «САЛБЕЙ». Дніпропетровськ : НГУ, 2015. С. 1–2.
6. Keulen S.J. Historical analogies: functions, limitations and the correct use of historical analogies in applied history. *Journal of Applied History*. 2023. Vol. 5 (2). P. 1–21. Retrieved from https://brill.com/view/journals/joah/5/2/article-p111_2.xml
7. Колодний А. М. Історіософія релігії: монографія. К.: УАР, 2013. 286 с.

8. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: Теорія, методологія, практика. К.: Генеза, 2006. 400 с.
9. Драпогуз В. П. Основні форми екстраполяції як методу соціального пізнання. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження*. 2015. № 32. С. 210–217. Retrieved from file:///C:/Users/user/Downloads/totallogy_2015_32_16.pdf
10. Лопатьєв А. О. Моделювання як методологія пізнання. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2007. № 8. С. 4–10.
11. Alharrasi N. Soft Systems Model (SSM). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/313113843_Soft_Systems_Model_SSM
12. Analytical review of the methodology of computer modeling. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/306041559_ANALYTICAL_REVIEW_OF_THE_METHODODOLOGY_OF_COMPUTER_MODELING
13. Пфафф В. Ідеологія все ще багато важить у боротьбі великодержав. Retrieved from <https://ji.lviv.ua/n19texts/pfaff.htm>
14. Ropiak D. The Chaos Theory, Approach, Methods. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/328748430_The_Chaos_Theory_Approach_Methods

IMPLEMENTATION OF FORECASTING METHODS IN PRACTICAL RELIGIOUS STUDIES

Oleh Sokolovskyi

*Zhytomyr Ivan Franko State University,
Department of Philosophy and Political Science
Velyka Berdychivska str., 40, 10008, Zhytomyr, Ukraine*

This article provides a comprehensive analysis of the methodological foundations for studying the religious situation within the framework of contemporary religious studies, with a focus on the application of interdisciplinary approaches. It has been established that modeling serves as the primary methodological instrument, functioning as a means of representing complex sociocultural systems, including religious communities and confessional formations. Particular attention is given to the conceptualization of the model of the religious situation as a systemic object that is simultaneously subject to research, forecasting, and governance. The study explores the potential of using systems models in the analysis of religious processes characterized by a high degree of dynamism, self-organization, and adaptability. Within the framework of the synergetic paradigm – which involves the study of nonlinear, open, and self-organizing systems – the religious situation is understood as operating within a mode of internal evolution, wherein external intervention may be effective only when internal developmental trends are taken into account. The application of chaos theory and nonlinear dynamics allows for the interpretation of religious space as a system with unpredictable outcomes, where minor influences can result in significant structural changes. Accordingly, the article proposes a model of tactful governance of religious processes, which entails the creation of favorable conditions for the self-realization of the internal logic of religious development, rather than the imposition of external frameworks and standards. Special attention is paid to the in-confessional and out-confessional levels as structural components of the religious situation, which are subject to both empirical research and forecasting. Although computer modeling has its limitations, it is viewed as an analytical tool for processing empirical data when combined with qualitative methods of religious studies analysis. The article identifies the necessity of scientific and practical collaboration with state authorities in the field of religion – responsible for formulating and implementing religious policy at the national level – as a strategic foundation for constructing a predictive system of religious situation assessment.

Key words: research methodology, teaching methods, philosophical disciplines, religious studies, religious process, forecasting.